

SAMOAKTYWIZACJA JAKO CZYNNIK KSZTAŁTUJĄCY SPOŁECZNOŚĆ REGIONALNĄ

• PRZYPADEK REGIONU ŻUŁAW

Anna Weronika Brzezińska

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

WPROWADZENIE

Aktywizacja społeczności lokalnych to wszelkie działania podejmowane na rzecz pojedynczych jej członków, jak i całych grup – formalnych oraz nieformalnych – w celu pobudzenia do działania, zachęcania do inicjowania wydarzeń na gruncie lokalnym, a także kształtowania postawy aktywnego członka wspólnoty lokalnej. **Samoaktywizacja** z kolei to działania, w których inicjatywa podejmowana jest oddolnie przez przedstawicieli wspólnot lokalnych, funkcjonujących na określonym obszarze – wsi, dzielnicy, miasta, powiatu czy regionu.

Każde działanie związane bezpośrednio ze społecznością osadzone jest w konkretnej rzeczywistości społecznej, ale przede

wszystkim kulturowej, co ma istotny wpływ na zawiązywanie się i funkcjonowanie wspólnoty regionalnej.

Proces konsolidacji środowisk lokalnych jest zawsze uwarunkowany czynnikami ekonomicznymi, społecznymi i kulturowymi; dotyczy to także stosunku lokalnej społeczności wobec własnego dziedzictwa kulturowego.

Analizowany tutaj problem ilustrowany jest rezultatami etnograficznych badań terenowych, realizowanych od 2008 r. na terenie regionu Żuław¹, obejmującego swym zasięgiem teren powiatów nowodworskiego, malborskiego oraz częściowo elbląskiego i gdańskiego. Cele badań to:

1) rekonstrukcja krajobrazu kulturowego na podstawie relacji pierwszych osadników przybywających na tereny po 1945 roku, a także

prześledzenie procesu adaptacji do zastanych warunków środowiskowych i kulturowych;

2) określenie stopnia identyfikowania się z miejscem zamieszkania i z regionem osób będących drugim i trzecim pokoleniem urodzonym na Żuławach;

3) prześledzenie procesu konstruowania się tożsamości lokalnej i regionalnej w kontekście działań aktywizujących społeczności lokalne.

AKTYWIZACJA LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI JAKO CZYNNIK REGIONOTWÓRCZY

Działania podejmowane w ramach aktywizacji społeczności lokalnych są istotnym czynnikiem regionotwórczym. Celem jest bowiem wykształcenie u członków wspólnoty w miarę spójnego wizerunku regionu na podstawie kultury regionalnej, stanowiącej niezwykły element polityki regionalnej. W tak pojmowanej kulturze wyróżnić można dwa poziomy, z których każdy w odniesieniu do prowadzonych badań jest rozpatrywany w dwóch kategoriach – kultury zastanej (w odniesieniu do Żuław: mennonickiej, niemieckiej) oraz przywiezionej (osadnicy po 1945 r.).

Pierwszy z nich stanowiący podstawę systemu, to **poziom zasobów**, w skład którego zaliczane są zasoby: ludzkie, finansowe, wiedzy, techniczne oraz naturalne. W omawianym przypadku na zasoby te składa się bagaż kulturowy, z jakim osadnicy przybyli na Żuławy oraz to, co tam zastali, a także sami wytworzyli.

Drugi to **poziom społeczny**, który składa się z wzorów, wartości i norm, interesów i władzy oraz interakcji i komunikacji między członkami grupy; jest to więc bagaż kulturowy składający się z elementów kultury społecznej.

Podstawą określenia tych dwóch rodzajów zasobów są w prowadzonych badaniach informacje pozyskiwane od mieszkańców Żuław. Na ich podstawie rekonstruowane są etapy osvajania się z krajobrazem regionu i sytuacją wielokulturowości (patrz: Drożdż 2009; Brzezińska 2010).

PRZESTRZEŃ – CZŁOWIEK – CZAS

Rozważając zagadnienie samoaktywizacji, warto prześledzić proces formowania się społecznego podłoża regionu, jego historycznych uwarunkowań oraz konsekwencji z tym związanych. **Region kulturowy** określany jest przez relacje zachodzące pomiędzy przestrzenią, działalnością i funkcjonowaniem człowieka oraz czasem owej działalności (Brencz 1996, s. 7). Są to również cechy konstytutywne społeczności lokalnej, która, zamieszkując określone terytorium, identyfikuje się z tą przestrzenią (bądź nie) poprzez użytkowanie wspólnej przestrzeni, ale także podziela wspólną wizję świata, wspólne przekonania, religię czy język. Kryteria te są czytelne w przypadku regionów charakteryzujących się ciągłością kulturową, nie do końca jednak możliwe jest ich zastosowanie w sytuacji przerwanej ciągłości kulturowej.

Pojęcie regionu może być definiowane na podstawie trzech rodzajów czynników, według których także region Żuław można postrzegać jako:

1) region – obszar wyodrębniony na podstawie przyjętych kryteriów geograficznych, historycznych czy administracyjnych; Żuławy to kraina geograficzna położona w delcie Wisły, charakteryzująca się występowaniem żyznych gleb; obszar podmokły, z występującymi terenami depresyjnymi; w wyniku wydarzeń historycznych, m.in. zorganizowanych akcji osadniczych, wojen i zmieniających się granic administracyjno-państwowych, doszło do wytworzenia specyficznego krajobrazu kulturowego;

2) region – miejsce wyodrębnione na podstawie cech kultury zamieszkujących ten obszar ludzi (tzw. kryteria funkcjonalne); trudno jest w obrębie Żuław o wyróżnienie jednoznacznych kryteriów funkcjonalnych; region ten od samych swych początków wielokulturowy, zróżnicowany pod względem etnicznym, religijnym i językowym nie posiadał jednorodnej kultury regionalnej; poszczególne elementy kultury regionalnej przynależne były do konkretnych grup osadników przybywających na te tereny od XVIII wieku (osadnictwo ołędzkie), w dwudziestolecie międzywojennym (robotnicy sezonowi z regionów ościennych), a po 1945 r. akcja osadnicza związana za zmianą granic;

3) region – obszar związany z kształtowaniem się regionalnej polityki kulturalnej oraz instytucjonalnych form regionalizmu, takich jak po-

wolywanie instytucji upowszechniania kultury czy funkcjonowanie organizacji pozarządowych; w tak pojmowanym kształtowaniu się regionu, jako kategorii wyobraźniowej, istotne stają się osobiste doświadczenia jednostek i grup – dobrowolnych osadników z terenów głównie Polski południowo-wschodniej i regionów sąsiednich, repatriantów z Kresów Wschodnich, osób przesiedlonych w ramach Akcji Wisła, autochtonów i ich potomków.

Uwarunkowania geograficzne, historyczne i administracyjne oraz wynikające z tego sposoby adaptacji do zastanych warunków oraz wytworzenie sfery kultury materialnej i symbolicznej wpisują się w koncepcję **ekosystemu społecznego** (Kowalik 2006, s. 24–26). Koncepcja ta z kolei wpisuje się w te definicje „regionu”, które są kategorią porządkującą obserwowane zjawiska na podstawie zasobów kultury lokalnej oraz ze względu na świadomość występowania owych zasobów.

KULTURA REGIONALNA JAKO NARZĘDZIE

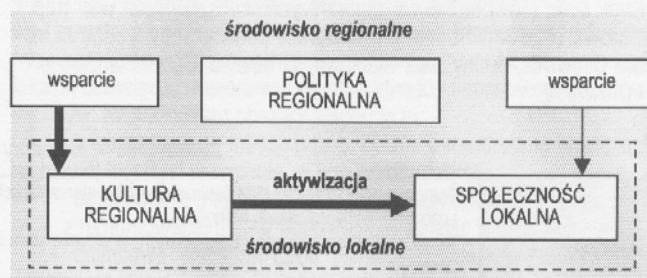
Inicjatywy podejmowane w ramach działań aktywizujących i samoaktywizujących stanowią istotny wkład danej społeczności w rozwijanie się i trwanie kultury regionalnej. Odwołując się do lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego, działania te wpisują się w politykę regionalną kreowaną m.in. przez lokalne samorządy na różnych szczeblach (gminnych, powiatowych, wojewódzkich).

Podstawowym narzędziem działania staje się **kultura regionalna**, będąca zespołem cech kulturowych ludzi zamieszkujących wspólnie dany obszar (może to być region, parafia, wieś) oraz identyfikujących się z elementami tej kultury i rozpoznających je jako swoje. Stanowi ona płaszczyznę odniesienia i identyfikacji dla grup społecznych zamieszkujących region (Świątkiewicz 1994, s. 24).

Działania takie przebiegać mogą dwutorowo – ze względu na kierunek działalności.

1. Aktywizacja stanowiąca propozycję z **zewnątrz** – adresowana do członków społeczności lokalnej przez podmioty zewnętrzne reprezentowane przez organy związane z polityką regionalną, na podstawie elementów kultury regionalnej jako dobrze znanej i rozpoznawalnej (diagram 1); celem jest wzmocnienie małych środowisk na szczeblu lokalnym, zachęcanie takich wspólnot do zacieśniania więzi, by zaczęły odgrywać istotniejszą rolę na szczeblu regionalnym.

Diagram 1. Aktywizacja a kultura regionalna

Źródło: opracowanie własne.

2. Samoaktywizacja środowiska lokalnego także na podstawie lokalnych zasobów środowiska, stanowiąca **wewnętrzna** propozycja działania (diagram 2); prowadzi to do powstania silnych, małych środowisk lokalnych, a ich dorobek stanowi ważny element w procesie formowania się wspólnoty regionalnej.

Diagram 2. Samoaktywizacja a kultura regionalna

Źródło: opracowanie własne.

WSPÓŁCZESNA KULTURA REGIONALNA ŻUŁAW

Każda społeczność współtworzy swoje środowisko społeczne i kulturowe na podstawie tych elementów kultury regionalnej, które uzna za atrakcyjne, charakterystyczne i za oswojone na tyle, aby się z nimi identyfikować. Kultura może pomagać swoim członkom i nosicielom na przystosowanie się do warunków, w których żyją, pracują, tworzą. Tak szerokie pojmowanie kultury zakłada, iż każda kultura jest organizacją, warunkującą sfery interakcji i komunikacji pomiędzy swoimi członkami (Sulkowski 2002, s. 7).

Odwotywanie się do elementów kultury regionalnej związane jest z zagadnieniem **tożsamości zbiorowej i indywidualnej**, co znajduje swoje odzwierciedlenie w pojmowaniu samego pojęcia regionu i jego dwóch wymiarów (świadomościowego i instytucjonalnego). Dla działań podejmowanych z inicjatywy członków społeczności lokalnej kluczowy staje się moment przejścia od tożsamości indywidualnej (jednostkowej) na rzecz tożsamości zbiorowej – najpierw na poziomie lokalnym (przwiązanie do swojego miejsca zamieszkania), a stopniowo i regionalnym (identyfikowanie się z symboliką regionu). W obydwu przypadkach istotne jest zarządzanie kulturą regionalną, którą podzielić można na cztery sfery (z uwzględnieniem specyfiki regionu Żuław) (zestawienie 1).

PRZYKŁADY DZIAŁALNOŚCI W ZAKRESIE SAMOAKTYWIZACJI MIESZKAŃCÓW ŻUŁAW

Działalność wydawnicza

Jej przejawem jest opracowywanie przez przedstawicieli wspólnot lokalnych historii poszczególnych miejscowości. Autorami są nauczyciele, regionaliści – osoby często urodzone i wychowane na Żuławach, dla których zbieranie materiałów do pracy, wyszukiwanie informacji jest rodzajem podsumowania pewnego etapu w życiu i pracy zawodowej. Jak pisze autor opracowania poświęconego wsi Drewnica: *impulsem była zwykła ludzka ciekawość dotycząca przemijających czasów i odchodzących ludzi* (Koszela 2009, s. 4).

Wydawnictwa stanowią często efekt projektów realizowanych wspólnie z mieszkańcami, np. publikacja przygotowywana wspólnie z uczniami jednej ze szkół. Uczniowie spisywali historie swoich rodzin oraz najstarszych mieszkańców swojej miejscowości, zbierali zdjęcia, stare widokówki. Efektem końcowym jest publikacja – np. *Historia Osic i wspomnienia najstarszych mieszkańców wsi* (red. Dombrowska 2008). Podobne monografie zostały poświęcone m.in. wsiom Ostrowite, Suchy Dąb, Steblewo, Wróblewo, Ostaszewo, Jeziernik i Drewnica.

Nieco odmienną w charakterze inicjatywą jest uruchomienie przez środowisko regionalistów z terenu Żuław i Dolnego Powiśla kwartalnika społeczno-kulturalnego „Prowincja”, dającego możliwość publikowania tekstów popularnonaukowych, materiałów archiwalnych, prozy i liryki. W tym przypadku również czynnikiem sprawczym była chęć zaznaczenia: *Jesteśmy już stąd lub zawsze stąd byliśmy. To nasze miejsce na ziemi albo czasem tu wracamy. To nasza szkoła, szpital, kościół, park, ulica, sklep, kino, cmentarz, skraj lasu. To nasza Prowincja*².

Opieka nad miejscami pamięci

Opieka nad miejscami pamięci dotyczy głównie dyskusji toczącej się wokół zagadnienia opieki nad starymi (często zdewastowanymi) cmentarzami poewangelickimi i pomenonickimi. O ile bezpośrednio po wojnie cmentarze podlegały często celowej niwelacji (niszczenie wszelkich dowodów „niemieckości” ziem, która była symbolem wrogości), potem stopniowo ulegały one zapomnieniu (por. Fitkowski 2009), to z czasem stały się przedmiotem ożywionej wewnątrzregionalnej dyskusji. Część z nich znalazła się pod opieką miejscowych stowarzyszeń, które często z pomocą uczniów miejscowych szkół porządkowały teren cmentarza i umieszczały tablice informacyjne. Jedną z akcji, w której wzięło udział wielu mieszkańców Malborka oraz wsi Pordenowo, było porządkowanie terenu cmentarza, naprawianie starych nagrobków, a docelowo umieszczenie tablicy informacyjnej (por. Manikowska 2010).

Koła Gospodyń Wiejskich

Koła Gospodyń Wiejskich (KGW) pełnią w środowiskach lokalnych rolę animatorów życia lokalnej wspólnoty. Posiadając status prawny, funkcjonując jako zarejestrowane stowarzyszenia, są beneficjentami wielu programów dofinansowujących lokalne działania. W wielu sołectwach funkcjonują świetlice wiejskie, których opiekunkami są członkinie KGW, udostępniając je na potrzeby imprez, a także organizując zajęcia pozaszkolne dla dzieci i młodzieży. Na przykład we wsi Leszkowy z inicjatywy członkiń miejscowego KGW uporządkowano tzw. nawisie³ (zielony plac w centrum wsi z oczkiem wodnym), urządzając miejsce do grillowania oraz budując pomost, dzięki czemu organizowane są tam imprezy taneczne.

Gospodynie biorą też udział w lokalnych i regionalnych konkursach na potrawy regionalne, tym samym przyczyniają się do budowania wizerunku swojej miejscowości na szczeblu ponadregionalnym. Wiele Kół prowadzi swoje kroniki, dokumentując wydarzenia z życia lokalnego, często uzupełniając je zdjęciami pozyskanymi od mieszkańców. Na przykład mieszkanki wsi Żuławka Sztumska zorganizowały wystawę

Zestawienie 1. Elementy kultury regionalnej Żuław

Dziedzictwo kultury ludowej	<ul style="list-style-type: none">• Trudno o jednoznaczne określenie elementów stanowiących o dziedzictwie kultury ludowej z uwagi na wyraźną cezurę czasową, jaką jest 1945 r. i całkowita wymiana składu ludności.• To, co zostało po dawnych mieszkańcach, to głównie sfera kultury materialnej w postaci domów (w tym podcieniowych) oraz częściowe ich wyposażenie.• Bagaż kulturowy, który przybył wraz z osadnikami, to głównie sfera dotycząca kultury duchowej oraz społecznej, z niewielkim wkładem w sferę kultury materialnej.• Dziedzictwo kultury ludowej jest konglomeratem wielu kultur, wypadkową kultur regionalnych, na która wpływ miała przynależność etniczna, narodowa i religijna mieszkańców Żuław.
Pamięć o wydarzeniach historycznych mających wpływ na dzieje regionu	<p>Na Żuławach historia uległa rozdzieleniu na:</p> <ul style="list-style-type: none">• pamięć o wydarzeniach, które spowodowały przybycie grup osadników po 1945 r. na te tereny. Historia każdej z rodzin jest inna – inne wydarzenia doprowadziły mieszkańców sąsiednich Kaszub do podjęcia decyzji o zasiedleniu Żuław, inne Polaków z Kresów Wschodnich, jeszcze inne mniejszość ukraińską;• pamięć miejsca – kontynuowanie lub negowanie pamięci o poprzednich mieszkańcach, a także miejsca związane z trudną historią funkcjonowania, m.in. obozu koncentracyjnego KL Stutthof.
Stosunek do środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none">• Doskonale warunki uprawowe Żuław wyznaczyły kierunki ich rozwoju w kierunku rolnictwa i hodowli. Przez cały okres komunizmu funkcjonowały państwowe gospodarstwa rolne, a po ich upadku zaczęły powstawać gospodarstwa wielohektarowe. Jednak dla wielu średnio- i małorolnych gospodarzy rolnictwo przestaje być źródłem utrzymania.• Sektor turystyczny rozwinięty jest tylko w pasie nadmorskim, natomiast agroturystyka nadal stanowi niszową formę zarobku i promowania regionu. Wiąże się to ze stosunkowo niskim poczuciem atrakcyjności terenów, co ma bezpośrednie przełożenie na brak znaczących inwestycji w infrastrukturę turystyczną w głębi regionu (por. Różańska 2010).
Oświata jako zinstytucjonalizowana forma przekazu dotyczącego dziejów regionu	<ul style="list-style-type: none">• Szkoły realizujące ścieżkę z zakresu edukacji regionalnej odwotują się głównie do czasów sprzed 1945 r. oraz skupiają na walorach przyrodniczych regionu. Wynika to z przekonania samych nauczycieli, że na Żuławach nie wytworzyła się wyrazista (jednolita) kultura regionalna.• Jednocześnie szkoły zachęcają uczniów do brania udziału w konkursach na spisanie historii przybycia swojej rodziny lub do opracowywania tras turystycznych po najbliższej okolicy (co powoduje konieczność poszukania źródeł dotyczących historii, np. swojej rodzinnej wsi).• Inicjatorami spotkań społecznych, podczas których prezentowana jest historia powojenna regionu, są domy kultury, często współdziałające z przedstawicielami lokalnych stowarzyszeń.

Źródło: opracowanie własne.

Zestawienie 2. Przekaz treści kultury w ramach społeczności lokalnej

Przekaz treści	Charakter	Sposób organizacji	Przykład
Bezpośredni	Nieformalny	Inicjatywy mieszkańców	Dbanie o wygląd wsi; porządkowanie terenów zaniedbanych
	Formalny	III sektor	Stowarzyszenia na rzecz rozwoju wsi; Koła Gospodyń Wiejskich; wspólnoty religijne
Pośredni	Polityka regionalna	Samorząd lokalny	Związek Gmin; lokalne grupy działania
	Edukacja regionalna	Instytucje oświatowe	Przedszkola, szkoły
		Instytucje upowszechniania kultury (muzeum, dom kultury)	Żułowski Ośrodek Kultury; Muzeum Żuławskie; Muzeum Stutthof
Masowy	Animacja kultury lokalnej	Działania jednorazowe	Rok Żuław 2008; szkolenia, konferencje
		Działania cykliczne	Konkursy, rajdy, wycieczki; dożynki
		Publikacje	Książki powstające z inicjatywy mieszkańców i/lub dzięki ich zaangażowaniu
		Internet	Tematyczne fora internetowe; strony internetowe urzędów

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Kłoskowska 1983, s. 324–329).

dotyczącą historii wsi, zbierając od wszystkich mieszkańców stare pocztówki, fotografie i dokumenty.

Wspólnoty parafialne

Wspólnoty parafialne opiekują się m.in. zabytkowymi kościołami, jak mniejszość ukraińska skupiona wokół parafii pod wezwaniem Św. Mikołaja w Cyganku-Żelichowie. Dla przedstawicieli tej mniejszości kościół pełni istotną funkcję integrującą rozproszoną społeczność; organizowane są spotkania przedstawicieli tej mniejszości, spotkania dzieci, wystawy. Dzięki życiu skupionemu wokół parafii kultywowane są ukraińskie tradycje, m.in. coroczne spotkania młodzieży ukraińskiej. Dzięki inicjatywie rady parafialnej podjęto kroki mające na celu renowację średniowiecznego gotyckiego kościoła (obecnie cerkwi greckokatolickiej) wraz z otoczeniem.

Stowarzyszenia mieszkańców wsi

Stowarzyszenia mieszkańców wsi działają na rzecz najbliższego środowiska i jego mieszkańców, np. Stowarzyszenie Nasza Wieś Stobna, Stowarzyszenie Przyjaciół Marzęcina, Palczewo Serce Żuław. Członkami organizacji są mieszkańcy wsi, a za główny cel stawiają sobie zdobywanie funduszy, m.in. na organizowanie placów zabaw dla dzieci, kolonii i wycieczek dla dzieci i młodzieży, spotkań dla mieszkańców wsi (ogniska, zabawy, dożynki) (por. Blacharska 2009). Stowarzyszenia często profilują swoje działania i adresują je do młodzieży, np. Klub Młodych działający przy Stowarzyszeniu Żuław Gdańskie.

Fora internetowe

Fora internetowe to miejsca skupiające nie tylko mieszkańców Żuław (czy konkretnych miejscowości, np. Nowy Staw czy Nowy Dwór Gdański), ale także byłych mieszkańców (w tym przedwojennych). Pełnią one przede wszystkim funkcję wymiany informacji – archiwalnych, często unikatowych i trudno dostępnych. Kontakt za pośrednictwem Internetu często stanowi pierwszy etap w podejmowaniu wspólnej inicjatywy, jak np. porządkowanie cmentarzy.

SPOSOBY KOMUNIKOWANIA SIĘ WEWNĄTRZ SPOŁECZNOŚCI

Uczestnictwo w tworzeniu kultury lokalnej z wykorzystaniem elementów kultury regionalnej jest sposobem na konsolidację grupy lokalnej i przekształcenie jej we wspólnotę regionalną – terytorialną, odwołującą się do wspólnotowych przeżyć i skupiającą się wokół wspólnych celów. Podstawą jest chęć uczestnictwa w takich działaniach, co przekłada się na stopień sformalizowania takich wspólnot. Do najważniejszych czynników wpływających na samoaktywizację na podstawie dóbr kulturowych należy m.in. odpowiedni dobór i zakres działalności form kulturalnych (działania o charakterze jednorazowym lub cyklicznym), obszar ich działania (środowisko lokalne, regionalne czy ponadregionalne) i dostępność (Gajda 2005, s. 44–45).

U podstaw powodzenia i skuteczności obranych form i metod samoaktywizujących leży sposób komunikowania treści kultury – dociera-

nie do odbiorców w sposób bezpośredni lub pośredni. W zestawieniu 2 na szaro wyróżniono te obszary, które są związane z samoaktywizacją mieszkańców i polegają na bezpośrednim ich zaangażowaniu w dbanie o najbliższe środowisko społeczne i kulturowe.

Sposób komunikowania się i skuteczność podejmowanych działań wyznaczają przestrzenną charakterystykę regionu, w tym m.in. wysoki poziom integracji społecznej. Oznacza to, iż członkowie grupy określonej jako regionalna posiadają świadomość wspólnoty dziedzictwa kulturowego, dzięki czemu identyfikują się z miejscem oraz jego mieszkańcami (Świątkiewicz 1994, s. 25).

PODSUMOWANIE: REKOMENDACJE DLA SAMORZĄDÓW LOKALNYCH I INSTYTUCJI UPOWSZECHNIANIA KULTURY

Samoaktywizacja może być pierwszym krokiem do przekształcenia się wspólnoty lokalnej w społeczność regionalną. Dla osób odpowiedzialnych za kreowanie kultury regionalnej oraz za jej podtrzymanie liczba i charakter inicjatyw podejmowanych przez członków społeczności lokalnej są wyznacznikami poziomu zainteresowania regionem (w wymiarze administracyjnym), związanym także z reprezentowaniem swojego regionu na szerszym, ponadregionalnym forum. Taki cel działań jest sposobem na to, by ze wspólnoty lokalnej powstała wspólnota regionalna dbająca o dobra kulturowe przekazywane w czasie i przestrzeni, przejmowane i wartościowane. Staje się to także istotnym czynnikiem regionotwórczym, nakładającym m.in. na samorządy lokalne obowiązek wspierania organizacyjnego i finansowego lokalnych inicjatyw. Najważniejsze obszary wsparcia to:

- inwestowanie w infrastrukturę, co ma bezpośrednie przełożenie na rozwój turystyki w regionie, w tym agroturystyki;
- umożliwianie mieszkańcom regionu spotykania się, a wiąże się to m.in. z remontowaniem bądź budowaniem świetlic wiejskich;
- finansowe wsparcie osób pełniących rolę animatorów danej społeczności (pracownicy instytucji kultury).

¹ Od 2010 r. badania na Żuławach realizowane są w ramach projektu badawczego pt. *Oswajanie wielokulturowego krajobrazu Żuław – strategie adaptacyjne, organizacja i kreowanie współczesnej kultury regionalnej*, finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wzwyższego. Kierownikiem projektu jest dr Anna Weronika Brzezińska.

² Fragment wstępu zamieszczonego w pierwszym numerze kwartalnika „Prowincja” 2010, s. 5.

³ „Nawisie” to plac umiejscowiony w centrum wsi, charakterystyczny dla wsi typu placowego lub ulicowo-owalnicowego. Pełnił on ważne funkcje społeczne, był miejscem spotkań mieszkańców, a często umiejscowiony na nim staw pełnił funkcje ochrony przeciwpożarowej; wykorzystywany był także jako miejsce pojenia zwierząt.

LITERATURA

- Blacharska W. (2008), *Tworzenie wizerunku Żuław przez regionalnych twórców i działaczy (na wybranych przykładach)*, w: A.W. Brzezińska (red.), *Żuław. W poszukiwaniu tożsamości*, Pruszcz Gdański-Gdańsk: Wydawnictwo JASNE, Muzeum Narodowe w Gdańsku, s. 143–150.
- Brencz A. (1996), *Wielkopolska jako region etnograficzny*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

- Brzezińska A.W. (2010), *Na tropie lokalnych historii*, w: A.W. Brzezińska, J. Poczobut (red.), *Zachować podcień. Zapisane w pamięci i krajobrazie*, Gdańsk-Poznań-Pruszcz Gdański: Wydawnictwo JASNE, s. 31–36.
- Dombrowska J., red. (2008), *Historia Osic i wspomnienia najstarszych mieszkańców wsi. Dla przyszłych pokoleń*, Gdańsk: Stowarzyszenie LGD Osiczanie.
- Drożdż A. (2009), *Wielokulturowość Żuław – raport z badań terenowych*, w: A.W. Brzezińska (red.), *Żuławy. W poszukiwaniu tożsamości*, Pruszcz Gdański-Gdańsk: Wydawnictwo JASNE, Muzeum Narodowe w Gdańsku, s. 13–20.
- Fitkowski Ł. (2009), *Żuławy – kraina nieodkrytych tajemnic. Opowieści wspomnieniowe przesiedleńców*, w: A.W. Brzezińska (red.), *Żuławy. W poszukiwaniu tożsamości*, Pruszcz Gdański-Gdańsk: Wydawnictwo JASNE, Muzeum Narodowe w Gdańsku, s. 41–47.
- Gajda J. (2005), *Antropologia kulturowa część I. Wprowadzenie do wiedzy o kulturze*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kłoskowska A. (1983), *Socjologia kultury*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Koszelak M. (2009), *Drewnica i okolice*, Elbląg: PTTK Oddział Ziemi Elbląskiej.
- Kowalik S. (2006), *Spółeczność lokalna a kultura regionalna*, w: A.W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska-Nowak (red.), *Edukacja regionalna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 21–45.
- Sułkowski Ł. (2002), *Kulturowa zmienność organizacji*, Warszawa: PWE.

SUMMARY

Self-activation refers to actions in which initiative is taken by members of local communities functioning in a particular area. Initiatives launched by local community members in their immediate environment contribute to the consolidation of local environments and have significant impact on the formation of regional community. Self-activation proceeds basing on the elements of regional culture, which is shaped by historic, social and cultural factors. As ethnographic studies conducted since 2008 in Żuławy region demonstrate, the valuation of particular regional culture elements results from complicated settlement processes which the region experienced after 1945.